

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA
ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ

EYLÜL 1949

İÇİNDEKİLER :

İçki ve Müptelâları Hakkında Efsane Prof. Dr. A. Sübeyl ÜNVER

Kepuzdan Son Hâtıralar Mahmut R. GAZİMİHÂL

Köy Öğretmenleri İçin Folklor Derleme Yolları Sadi Y. ATAMAN

Davarda Sayakutluğu, Kırkım ve Dişle İğdişlik Ali Rıza YALGIN

Millî Oyunlarımız: Erzurum Barları .1- Kemâl ÇİLİNGİROĞLU

Bektaşî Şairleri: I Vehbi M. Halid BAYRI

Kaygusuz Apdal Hakkında Etüdler (II) Vahit Lâtfi SALCI

Bibliyografya: Millî Türk Destanı, Fasikül: I ve II T. F. A.

SAYI: 2

KURUŞ: 25

BİRİNCİ YIL

★ İ K İ N C İ S A Y I ★

1949 İSTANBUL

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİİLEN İDARE EDEN: İHSAN HİNÇER

Sayı: 2

Eylül 1949

Sene: 1

Efsaneler:

İçki Müptelâları Neden Yalancılıktan Kuvvetli İnadcı, Geçici Hevesli ve Kindar Olurlar?

Yazan: Prof. Dr. A. Süheyl ÜNVER

Ancak elli asır tarihini bildiğimiz insanlık henüz büyük bir devrim geçirmiş değildir. Yani beşbin sene önceki bugünkü insandır. 500.000 senelik bir maziye sahip olan bugünkü insan tipinin evölüsyon tarihinde beş bin sene bir gün bile olamaz. Bu kadar senelik devrede bazı üstün yaradılıştaki yani daha kemâle ermiş dimağa sahip olanlar, insanların ileri ve geri huylarına dikkat etmişler ve biraraz da bunların sebeplerini düşünmek istemişlerdir. Lâkin o sebeplere ancak bir asırda cevap verilebilir. Görülecektir ki mühim bir ekseriyet daha henüz evölüsyonlarının antropoik zamanlarını yaşıyorlar ve bunu maalesef nesiller boyunca da devam ettireceklerdir. Bu zihnetle beşeriyetin sürüklendiği geri fikir ve prensipler ve onları bilerek ve bilmeyerek takip ve hatta istismar edenler olacaktır. Ne yapalım ki doğuş ve itiyadın henüz geri sebepleri de bunun âmildir.

Biz beşeriyetin ilerlemesini ve nesillerin ge-

niş ve hayırlı bir seleksiyon geçirmelerini istiyoruz amma mahdud zümre ve kitlelerin maddî kazancı bahsına bir taraftan da bunu baltalıyoruz. Onlardan biri de resmi veya gayri resmi bütün vasıtalarla içkiye karşı gösterilen müsamahaadır. Bir taraftan hastalıklarla mücadele ve dünyayı birbirine katan geri kalmış kafalar ve prensiplerle uğraşırken bün-yemizi de sarsan içki gibi iptilâlara da göz yummak göz yumanların da maalesef kafaca geriliklerinden başka birşey değildir.

Tarih boyunca görüyoruz ki ilk vasıtalarla yapılan tahammür etmiş içkiler medeniyetce 'erlediğimizi zannettiğimiz ve bir çok suni ihtiyaçlar yaratarak hayatı tahammül olunmaz bir yük haline sokan bugünkü asri telâkiler beşeriyetin umumi refahê yerine şahsî kazançlar peşinde koşarken eski içkilere de daha ağır ve sakim şekiller katıldı. Bunlar o kadar çoktur ki, saymak kabil değildir. Zira beşerin dimağının bu yola sürüklenebilmesi

Dergimizde neşredilen bir ilân, gündelik gazetelerdeki ilânlar gibi bir defa okunmakla kalmaz. Yurdumuzun binbir köşesindeki kütüphanelerde yıllarca yaşar. Devamlı bir reklâm ve propaganda vazifesi görür.

zaafından istifadeye kalkan şeytan kafalılar neler neler icad etmişlerdir.

Tarih boyunca beşeriyetin bu za'fı sebebinin ve neticelerini bildiren elimizde bir efsane vardır. Bunu bana 1943 de arkadaşım Dr. Edip Kızıldağlı öğretti. Gemisinin parçalarını, eğer kalmış ise araya dursunlar, efsanemiz Nuh zamanından gelmektedir:

— Nuh Peygamber üzüm veren asma yetiştirmek istedi. Fakat şeytan diktiği asmaları bağa gelerek kurutuyordu. Birgün Nuh onu suç üstünde yakaladı. Şeytan Nuh'a:

— Bu bağlardan edeceğin kâra beni de ortak yaparsan benim asmalarına karışmam, dedi. Nuh razı oldu.

Şeytan; arslan, keçi, maymun ve domuz kanlarını karıştırarak asmaları suladı. Üzümler yetişti. Nuh; kendi payına düşen üzümle pekmez, şıra, pestil yaptı. Şeytan da kendi payıyla sirke ve şarap yaptı ve dedi ki:

— Yaptığım şaraptan her kim bir miktar içerse arslan gibi kuvvetli olsun. İki miktar içen keçi inatlı, fazla içen maymun iştahtlı, pek fazla içen domuz kinli ola. İşte o gündün beri şaraba bu beddua sindi.

Demek içki müptelâlarının değişen huylarının nereden geldiğini bu efsane bize öğretiyor. Bunun mutlaka bir aslı olmalıdır. Zira Şarkda uydurma efsane yapılmamıştır.

Demek yalancıkattan kuvvetli, inatçı, gecici hevesli ve kindar olmağı körükleyen ve beşeriyetin başına bu kadar felâket getiren bu içki imiş.

Ey sevgili okuyucularım görüyorsunuz ki hayatta ölçsüz herşey fenadır. Hele içki gibi aslâ bizim memlekette ölçüye gelmez bir iptilâ olursa. Beşeriyetin bu iptilâsından yegâne kurtuluş yolu kafamızdaki kusurları düzeltmeğe savaşmakla olur. Bu nasıl olur? Yolları vardır olur, elbette ki hekimlerimiz bunun yolunu öğreteceklerdir. Yalnız hekimlerin taallüku olmıyarak herkesin yapacağı bir vatan, evet bir vatan vazifesi vardır ki o da sudur:

Madem ki kendisinin muhtaç olduğu yalancıkattan kuvvetli, inatçı olmak arzusunu yemiyor, bu dereceden ölçüyü kaçırarak may-

mun iştahtlı oluyor, nihayet derecede kindar olabiliyor ve bundan da kendisini heder etmek bahasına vazgeçemiyor, bari başkasının kanına girmesin kendi bu itiyadiyle başbaşa kalsın ve ağzına koymamış herhangi bir insanı bu yola teşvik etmesin. Her kafası iyi yapıllı buna mümanaat eder amma kafası bozuk işleyenler de yeni bir hevese ve ilerde kendisini felâkete sürükliyerek bir itiyada kapılabilir. İçenlerden beklediğimiz ilk iyilik buna yeni bir kimseyi alışdırmamaktır.

Bu efsane bize bir hakikat daha öğretiyor ki şimdiye kadar içenlerin kanaatleri hilâfındır. İçmekle insan biraz neşelenir. Hayır içki her insana neşe vermez. Bu yanlıştır. O içmeden önce hangi halde ise onu arttırır. Kederi varsa o artar, yani hangi halde ise o hal içki arttırır. Biraz susmağı severse daha çok susar. Çok konuşan ise tahammül edilmez bir geveze olur. O halde içmenin adâbına riayet edilmediğinin bir misâli de budur.

İnsan cemiyeti bu içki belâsından daha asırlarca kurtulamıyacaktır. Bu insanlığın evolüsyonuna bağlıdır. Hiç olmazsa içkilerin alkollünü düşürmeli ve bunun içme adâbını öğrenmelidir. Dünyanın hiç bir yerinde kabaca sızmak ve münasebetsizlik için ölçsüz içilmez. İçki ile mücadele içmiyenlerin adedinin arttırılmasıyla kabildir. Her içen hastadır. Hem o içtiği için aklından hastadır. Bunları hapis ve tecrid ile bu felâketten kendilerini ve cemiyeti korumalıdır.

Efsane burada izah etmek istediğim hususları veciz bir şekilde bildirmektedir. Her Türk vatandaşı bir içen tanıdığını bundan vazgeçirmediği bir vatan borcu saymalıdır. İçmek yalnız kâfi bir fazilet değildir. Ben içmiyorum demek de kâfi olamaz. Bütün ikna kuvvetini kullanarak başka birisini iştettim herhangi bir suretle vazgeçirebilirse işte o insan en büyük fazileti göstermiş olur. Haydi her bucakta bulunan içmeyenler, az veya çok iyi ve kötü içenleri vazgeçirmek için herşeye katlanarak seferber olunuz.

Prof. Dr. A. S. ÜNVER

Musiki Bahisleri:

Kopuzdan Son Hâtıralar

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHÂL

(Karaçay «Tokat», 1933 derlemelerinden).

Kopuz = Evvelce Türklerin kullandığı bir çalgı ki kelimenin bu mânasını bir kısım halk bilir. (65 yaşında, çifçi, okur yazar ve yerli bir erkekten derlenmiş, 1933; Ordu - Ulubey).

Saz, çalgı: bir kısım halkça (Alucere; Giresun).

Saz mânasına (Bolu)

Herkesçe: bir nevi saz (Şibin Karahisar «Giresun»).

Kubuz = Bir çeşit saz (çalgı) (Konya; Isparta).

Bahsı geçen sazlardan hiç biri musikiciyi tatmin edecek bir vuzuhla tarif edilmemiş olduğu için hüviyetleri anlaşılammış, ancak yurdun bazı köşelerinde kopuz adında bir veya iki tip çalgının hâlâ yaşamakta bulunduğu ilk bir iz halinde belli olmuştu. Kelimenin fişlerde bazan «Kubuz» şeklinde yazılmış olması da bazı kimselerce bir tefsir yanlışlığı veya kalem sürçmesi eseri addedilmişti. (3)

(1) O bölgede 1928 de yaptığımız folklor gezisinde Kopuz adlı bir saza köyde rastgelineceğini uzaktan soruşturup öğrendik: Abdülkadir, Birinci ilmi seyahate dair rapor (H. B. D. İstanbul 1930).

(2) Derginin Notu: — Üstadın hakkı var: Zahirde bu iki kelimenin de çalgıyla ilgisi yok gibi görünürse de Konyada ve havalisinde çok gürültülü ve ukalâca konuşan, kendisini methçin durmadan ötenlere «Gubuz, Kubuz» derler.

(3) B. B. Atalay Kaşgarlı Mahmut sözlüğünün tercümesinde Kubuz imlâsını tercih etmiş.

Büsbütün tarihe karışmış zannedilen öyle bazı musiki unsurlarımız vardır ki, yurdun tek tük köşelerinde, meselâ kenar bir vilâyetin münzevi bir iki köyünde bunlardan her hangi bir hayat izine rastgelirsek şaşırıp kalıyoruz. Ara sıra kopuz adıyla karşılaşıp da bu cümledendir.

Yakın zamana kadar Anadoluda kopuz adının yalnız beş on köy ismine armağan kaldığını sanırdık, ve o yerlerde bu aletle ilgili araştırmalar yapılmasını haklı olarak temenni ederdik: Meselâ, Erzurum yolunda Bayburt'tan üç saatlik mesafede (o ilçeye bağlı) **Kopuz Köyü** (1), Urfa'nın Sürüç ilçesinde **Kopuz**, Gümüşhane'nin Torul ilçesinde **Kopus**, Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde **Kopusu** adlı köyler; Bayazıt'ın Eleşkirt ilçesinde **Kopuz Süflâ** ve **Kopuz Ülya** adlarında iki ayrı köy, V. S., vardır...

Türk Dil Kurumu açıldıktan sonra derlenen kelime fişlerinin incelenmesi sırasında çalgı adları olarak kopuzla ilgili notların keşfi hâtıraların doğudaki toponimik izlere inhisar etmediğini meydana çıkararak bizleri sevindirdi (1938): **Kopuz, Kubuz, Gubuz** gibi andırışlı bazı kelimeleri tarife çalışan bir takım fişler «çalgılarla hiç bir ilgisi bulunmayan, belki mecaz tarikiyle yaşamakta olan» mânaları tesbit etmiş görünmektedirler. (2) Bazıları da açıkça çalgı adları idi; meselâ:

Kilkobuz = Keman (Karaçay «Tokat») — Fakat nasıl bir keman!

Kobuz = Köylüce: el mızıkası (?)

Nihayet, Tokat'ın Reşadiye ilçesi-
nin bazı köylerinde **kopuz** adında bir
çeşit bağlamanın gerçekten de hâlâ
kullanıldığını, sapının biraz kısa, fakat
gövdesinin irice olduğunu, Devlet Kon-
servatuarı Folklor Arşivinin geçen yaz,
o bölgede derlemeler yapan heyeti üye-
lerinden kesin surette öğrenerek se-
vindim. Aletin ölçülerini, fotoğrafları-
nı ve — eğer bulabildilerse — hakkın-
daki mütemmim bilgileri yayınlamak
şerefini mezkûr üyelere bırakmamız
gerektiği için artık söz onlara düşü-
yor.

Gerçi Hititlerin ve en eski Bizans-
lıların da mızrapla çalınan uzunca sap-
lı halk sazları vardı amma, bilhassa O-
ğuz ozanlarının kopuzları Rum diyarı-
na göçünce o eski ve prototip çalgılar
çoktan tarihe karışmışlardır. «Çar-hâ-
ne» olan sazı «Şeş-hâne» kılan zatın
Mevlâna Celâleddin Rumî olduğu riva-
yeti eğer doğru ise **Şeştar Kopuz**'un
XIII. asrın ortalarında Konya'da icad
edildiğini bile düşünebiliriz: **Kopuz-u
rumî** adı onun lâkabiyle alâkalı olabi-
lir. **Ferheng-i Şuuri**, şeştar (türkçede:
Çeşte) sazının bazı ferhenkte mızraplı
rebapla bir tutulduğunu söylediği gibi,
Burhan-ı Kaatı tercümesinde de şöyle
deniyor: «**Şeşta**, altı telli tanburdur; üç
tellisi **seta**'dır». (1) Öte yandan şeştar
ile kopuzun «ârif» nazarında aynı şey
olduğunu ilâhî vahdeti kastedtiği bir
şiirinde Yunus Emre izah etmiştir. (Bu
hususla «Şadırvan» dergisinde çıkan
yazıma bakınız, No: 7). Şimdiki bağ-
lama ve divan sazlarının atası olan bü-
tün o eski tanburalar soyu prensip iti-
barile hep uzun saplı, gövdesi yarım
armudî, kıl, ibrişim veya tercihen ki-

rişten olan tellerinin 2 den 6 ya kadar
sayısına göre boyu az çok değişebilen,
ve göğüs safhası «gerili deri» olan saz-
lardı. Şeştarda bile teller çiftler çiftler
düzenlendiği için, cümlesinin ya **iki tel-
li** (dutar), yahut da üç telli addedil-
mesi gerekir. (2) Dede Korkut kitabın-
da anılan «Kolca Kopuz» XV. asırda
Venedik'e geçerek «kolca» kelimesi o-
rada «Colacio» (oku: **Kolaco**, fransızca-
da **Colachon**) oldu. Kirişler yerine ma-
deni teller takılmak modası zamanla
bizde mi, yoksa Avrupada mı baş gös-
terdi? Tarihiç Hammer'e göre bu adım
da bizde atılmıştır. Madeni tellerin ter-
cih edilmesiyle tazyik arttığı için gö-
ğüs safhası olarak deri yerine daima
çam tahtası takılmağa başlandı. (XVI
ıncı asırdan itibaren Osmanlı sınırları
dahilinde muhtelif kimselerce tarihi
Barbat, Şeşta, Kopuz, Rebap ve Tan-
bur adlarını taşıyan diğer aletler de
icad edilmiş olup, bunların aynı isim-
deki eskileriyle karıştırılmaması te-
menni olunur).

Bir folklor dergisinde kopuzun bü-
tün bir cilt doldurabilecek tarihinden
söz açmaya esasen hakkımız yoktur.
Hakkımız olan cihetler şimdilik bu
tarihin azametile övünmek, ve bir de
en eski ozan kopuzunun Tokat tarafı-
nın bir iki köyünde yaşamakta bulun-
duğu haberiyle sevinmektir. İbni Bibi,
Gülşehri, Revanî, Şeyhü Germiyânî,
Deli Lütfü gibi eski şair ve aşıkların

(1) Daha doğrusu, üç tel çiftler çiftler takı-
lınca altı tellisi meydana gelir; fakat âlet hep
aynıdır.

(2) Yunan şadalarında hâlâ **Kitelis**, Arna-
vutlukta **Kutelya** diye kullanılan bağlamalar
«iki telli» olanlardır. Türkistanda hâlâ Dutar
deniyor.

Köy Öğretmenleri İçin Folklor Derleme Yolları

Yazan: Sadi Y. ATAMAN

Folklor maddelerinin kaynağı olan köyler-
de oturan öğretmenlerimiz, köyün bütün var-
lığında âmil olucu çalışmaları arasında, folk-
lor araştırma ve derleme işine de yer ayırmış
olacaklardır. Halk kültürüne aid çalışmalarda,
köy öğretmenlerimizin folklor verecekleri
kıymet büyük olmalıdır. Folklor; ayrıca halkı
ve hayatı öğreticidir.

Burada köy öğretmeni arkadaşlarımıza ama-
tör toplayıcılığa aid yollar göstermeğe çalış-
cağız. Muntazam ve ilmi araştırmalara, tahlil,
terkip ve mukayeseli çalışmalara esas teşkil
edecek olan bu toplayıcılıkta, öğretmenler
folklor maddelerini oldukları gibi aynen ve ve-
sikalara istinad ettirerek tesbit edeceklerdir.
Buldukları köyü ve köylerine yakın mahal-
leri aynı dikkat ve hassasiyetle tetkik ede-
ceklerdir. Öğretmen arkadaşlar, muvaffak ol-
mak için köyü ve köylüyü severek onların ha-

yatına karışarak, bilgilerine saygı ve alâka gös-
tererek, yabancılık hissetmeden ve ettirme-
den çalışmalarını gerçek yollarda yürütebilir-
ler. Öğretmen için ilk iş, köydeki folklor
maddelerini toplamağa hazırlanmaktır. Öğret-
men, köylülerin boş vakitlerini kollamakla be-
raber, iş hayatından ve zamanından ve köy-
lülerin hususî toplantılarından faydalanır.
Köylerde bilhassa yaşlıları söyletmelidir. Yaş-
lı köylülerimiz, şehrin çenebaz ihtiyarları gi-
bi geveze değildir. Çok söylemezler, hele ya-
bancıya hiç açılmazlar. Öğretmen köyün ulu-
larına kendisini sevdiren, itimadlarını kazanır-
sa muvaffak olur.

Şehirle temasını sık yapan köylerimizde,
toplanacak malzeme daha az emniyete lâyık-
tır. Köy içinde ve civarında göçebe yaşayan
oymaklar (Türkmen, Yörük, Afşar, Abdal,
Çingen boyları gibi) varsa bunlarla dost ol-

hepsi kopuzdan ses ve gurbet yoldaşı
olarak coşkunlukla bahsetmişlerdir.
Vaktile Raif efendinin elinde bulun-
muş olan bir mecmuadaki 232 mısralık,
baş ve sonu noksan, tarihsiz bir ano-
nim manzumeden şu mısraları alıyo-
ruz ki Anadolu kopuzunu anan en eski
metinlerden olduğu dilinden bellidir:
**Görü verem bir kişi yolda gezerdi
Elinde saz var kılun düzerdi
Urur kâmençi süyler ol iklik
Bizi savenlere budır konıklık
Dahi birisinin süyler kopuzu
Cefadur dostlarumun aşu tuzu**

Kaygusuz'un şu daha sonraki, da-
ma müdepdeb ve mutantan mısraların-
da bütün bir Kopuz korosu ve emsali
yâd ediliyor:

**Yüzbin yiğit yanınca gürzün çeküp de
yürüsün,**

**Yangulansın dağ taş tabılbazın âvazile;
Zil, zurna, borular dazretinde anm
çalmsın,
Müddeiler anı görsün ol çıkası gözile.
Otuz kobuz, kırk da çeşte, elli ekilti
rebab,
Hub çalmsın odalarda iki telli saz ile;
Bunca sözü söyledik bize bakide kalır
yok
Kaygısız'a nazar eyle gel bir güler yüz
ile.**

Bu şiirde adı geçen kobuz, çeşte,
ikitelli saz ya nazım icabı ayrı ayrı a-
nılmış, yahut da o asırda çeşitlenmeler
gerçekten bu derecelerde artmıştı. Ev-
liya Çelebi seyahatnamesinin ilk cildi
sonundaki tenevvüe bakılırsa ister is-
temez ikinci şıkka inanılır.

Mahmut R. GAZİMİHÂL

mak faydalıdır. Yalnız bunların kendi öz bilgileri ile, gezdikleri yerlerden edindikleri bilgileri ayırd etmelidir. Her köyde yaşlı, meraklı, hâfızası kuvvetli ve hoş sözlü insanlar vardır. Kadın veya erkek bu vatandaşlar köyde sayılır ve sevilirler. Bunlar çok şeyler bilirler, türküler, hikâyeler, destanlar söylerler. Zaten her köyde böyle sevimli vatandaşları arayıp bulmak çok kolaydır. Köylüler böyle sohbetlerde birbirlerini tamamlayıcı bilgiler verirler. Köylünün şehirden ve şehirden, bilhassa radyo ve gramofondan öğrendiklerini tahmin ettiğimiz veya bildiğimiz şeyleri işaret etmek gerektir. Bilhassa müzik tetkikleri yapacak arkadaşlar muzır tesirler yaparak, köylerdeki folklor kaynağını bulandıran gramofon plâk mahsullerini kat'iyen hesaba katmamalıdır.

Öğretmenin folklor araştırmalarında en çok işine yarayacak fotoğraf makinesidir, bilhassa, oyunlari, sazları, kıyafete aid muhtelif eşyayı ve halk arasında kutsal tanınmış ve efsâneleşmiş ve mevkileri fotoğrafla tesbit etmek folklor'da vesikalı ve emniyetli çalışmak demektir.

Derleyici arkadaşların köylerde hâtrâ meymen bir çok güçlüklerle karşılaşacağı şüphesizdir. Meselâ, din terbiyesi ve görgüsü icabı, itikadları, hattâ hurafeye dayanan inanışları köylüyü kırmadan derlemeli, dua, efsun, fal tılsım gibi, halkın gizli ve kutsal tuttuğu, değer verdiği maddeleri meharetle tesbit etmeli, irşâd ve tenvir işini ayrıca yapmalıdır.

Öğretmen, folklorunu araştıracağı köyde işe, umumî olarak şöyle başlar:

- 1 — Köyün adı (mekii, semti)
- 2 — Coğrafya durumu (dağlık, ova, yayla, vâdi ve bunların adları hakkındaki bilgi ve efsaneler).
- 3 — Tarihi (köyün kuruluşu, halkın yerleşmesi, an'aneler, şifahî tarih bilgisi. «En ihtiyarların bilgisinden faydalanılır»)
- 4 — Tarihi eserleri (Kitâbeler, taşlar, mezarlar, âbideler, harabeler, yarıklar. Eğlence yerleri, adak yerleri kutsal tanılan yerler)
- 5 — Halkı; dil, lehçe ve şiveleri (foteniği)
- 6 — Evleri, kılıkları, kullandıkları eşya (Etnografya).
- 7 — İş ve zenaatleri.

8 — Hayvanları, ziraate müteallik âlet ve edevati, yetiştirdikleri hububatın çeşidleri, ziraat usulleri «köyün iklimine göre ziraat zamanları».

9 — Başlıca yemek ve gıdaları, istihalleri ve ekonomik durumları.

10 — Avcılık ve usulleri. Av hayvanları, avlanma şekil ve çeşidleri, avcılıkta usta tanınmış olanlar ve av hikâyeleri.

11 — Çobanlık ve sürücülük.

12 — Âdetler; nişan, nikâh, düğün, aile hayatları, çocuk terbiyesi hakkındaki bilgi ve telâkkiler. Akrabalık ve hısımlık telâkkileri.

13 — Eğlenceler: İtikadlar, sağlık, ölüm ve şeâmet verici veya hayır ve kötülük getirici vasıtalar ve maddeler.

14 — Doğum ve ölüm merasimleri ve bunlarla ilgili âdetler.

15 — Fal, sihir, hurafe ve dinî menkibeler. Aşk ve haile hikâyeleri, adaklar.

16 — Hastalıklar ve adları, halk hekimleri, tedavi usul ve tatbikleri, ilâçlar, insan ve hayvan uzuvları, nebatlara aid bilgiler, sayı ile ilgili inanışlar.

17 — Edebiyat, ve musiki: Şiir, türkü, mâni, destanlar, bozlak ve varsağı «usullü ve usulsüz ezgiler «müzik bilimienler için bu çeşidlerin sözlerine işaret etmek faydalıdır», Şâirler, saz ve türkücüler, fıkralar, hikâye, ninni, tekerleme, bilmece, Ata sözleri, masal, lâtife, mizah, Türkçe ve manzum dua parçaları, öğme, yas, mektup yazma şekilleri, tâbirler, argo ve küfürler, yemin, ahid beddua ve hayır dualar «Türküler, besteli olanlar kabilsenotaları, değilse, ağızlarından çıktığı gibi hâfızaya almak suretile ah, of ve diğer mırıltı ve terennüm gibi katma ve çarpmaları ile tesbit edilmelidir.»

18 — Temaşaya aid bilgiler ve âdetler: Oturak âlemleri, yüzük oyunları, ortaoyunu, temsil ve meddahlık, karşılıklı söz atmalar «yarma, çatma gibi imalı sözler» mat etmeli deyişler, çekişme ve kaynaşmalar, Hızırilyas âdetleri ve eğlenceleri, niyet atma ve çekme, bayram şenlik, âdet ve kandiller.

19 — Oyunlar «musikill ve musikisiz» tekli ve karşılıklı oyunlar, beraber ve çokluk oynananlar çeşidleri, figürleri, adları, oynanma zamanları ve yerleri, kadın, erkek beraber

Davarda Sayakutluğu «Bayramı», Kırkım ve Dişle İğdişçilik

Yazan: Ali Rıza YALGIN

da olduğu şekle girer. Bu çobana SAY-
CI adında bir de arkadaş katılır.

SAYAKUTLUĞU; koyunların karnına, kuzuların düştüğü yahut analarının karnında kuzuların canlandığı günün bayramı sayılır. Çoban ve saycı

Yürükler arasında (Bekdik ve Boynuanceliler dahil) koyuna koç katımından yüzbir gün sonra bir çobana hayvan derileri giydirilir derilerin üzerine bolca ziller, çanlar takılır, yüzü iyice boyanır çoban tıpkı Bor'da tabak esnafının oynadığı TULUK OYUNU'n-

veya ayrı oynanan oyunlar «mümkünse fotoğrafla, değilse, kroki, plân, resim ve şekillerle» tasviri ve temsili oyunlar, hikâyeli oyunlar.

20 — Musiki âletleri (çalgılar) «bağlama takımları» telli, yaylı, tempolu ve nefesli sazlar. «Bilhassa ses ölçüleri, kendi eb'adi ve aralıklarının ölçülmesi» (Sazların beyaz bir örtüyü fon yaparak fotoğrafları alınmalıdır.) Sazların akordları, akord isimleri ve çeşidleri. Musiki hayatına ve sazlara aid bilgiler.

21 — Hukuka dair bilgiler: İmece ve başkaca yardımlaşma usulleri, kız gütmeye, fuhuş ve hırsızlığa aid telâkkiler, kız kaçırma, oturma, nikâh başışları, süt ve kan kardeşliği and içme, öğünme (kubuz ve porum atma) birbir içme, öğünme (kubuz ve porum atma) birbirleri, mal başışlama, evlâdlık, alış veriş usulleri.

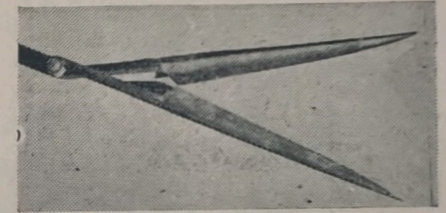
22 — Çocuk âdetleri, oyun ve musikileri, sazları ve oyuncakları.

23 — Koleksiyonculuk «yemeni oyası, örgüler, tahta oymacılığı».

Folklor maddelerine aid yukarıda sıraladığımız tetkik mevzularından başka, bir çok bilgiler de kendiliğinden çıkacaktır.

Derlemeler kâğıdın bir tarafına okunaklı şekilde (bilhassa kimden alındığı, kadın-erkek adı, soyadı, yaşı, okur yazar olup olmadığı, kimden öğrendiği kaydedilmelidir). Derleyen arkadaş kendi adını, yaşını da yazmayı unutmamalıdır. Bu derlemeler toplanarak, esaslı bir tasnife tâbi tutulursa memleket kültürü için mühim bir kazanç olacaktır.

Sadi Yaver ATAMAN

Kırkım makası
SINDI

oba, oba dolaşırlar kendilerine mahsus bir eda ile bu bayrama ait olan türküyü söyleye, söyleye her çadırdan hediyeler toplayarak o gece yerler, içerler ve mükemmel eğlenirler.

Bu bahis ile ilgili TULUK OYUNU'nu (Cenupta Türkmen oymakları kısım 4 S. 95) de bulabilirsiniz. Bu bahsi daha geniş ve türküsüyle okuyabilmek içinse 1943 yılı 31 sayılı Ülkü mecmuasında Mersin Müftüsü Sait Uğur'un yazdığı ve benden evvel pek doğru neşrettiği Saza bayramını okumak lâzımdır.

Orta Anadolu'da bu bayrama OĞLANCANLANDI diyerek deve süsleme âdetleri veyahut taklit develer yaparak bu bayram tes'id edilir.

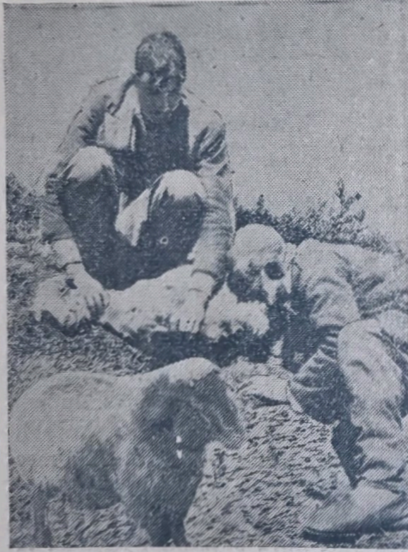
Kırkım:

1 — Koyunları kırkmağa yarayan

makasa SINDI veyahut doğrudan doğruya KIRKLIK denir.

A — Kırıklıkla beraber kuvvetli kıldan örülmüş bir ip bulundurulur ve koyun kırılırken ayakları bu iple bağlanır. Bu ipe KIVRATMA denir. Kıvratma koyunların ayağına bağlandıktan sonra adını değiştirerek GÜLÜBAĞ olur ki, bu ipin adı değil koyunun ayağına bağlanma usulünün adıdır.

2 — Kırıklık makasın keskin yerine AĞIZ, arasındaki ağaç parçasına SEKSİ, makasın iki ucunun birbirine bitiş-

Kompoze edilmiş bu resimde iki örnek var. Biri dişle iğdiş etme ameliyesinin ameliyat şekli, diğeri KÖS KOÇU'dur.

KÖS KOÇU çobanın eli ayağı, daha doğrusu yakın bir muavimidir. Sürüyü idare eden ve çobanın nezaretinden ayırmıyan odur.

Haniya, sürüyü suya indirip de susuz geri döndüren Koç var ya, bu Kös koçudur.

diği sap tarafına SEKSİBAŞI denir.

3 — Macarlar, Hortabayda çektiğimiz resimde görünen kıvrıkcık boynuzlu koyunların Orta Asya'dan gelen dölle ait olduğunu söylerler. Bunların Orta Asya'dan getirdiklerini söyledikleri bir de köpek vardır ki bu köpeğe Macarlar KUMANDÖR adını vermişlerdir.

Dişle İğdiş:

Türkiyenin muhtelif yerlerinde bilhassa, göçebe olan Toros Türkmen yürükleri içinde, iğdişçilik bahsi pek enteresandır.

İlk defa hayvan terbiyesini ve hayvanlardan istifade etmesini keşfeden Türk milletinin hayvanlar üzerinde yaptığı binlerce tecrübeleri bilmem burada yazmağa lüzum var mıdır.

Bu bahsin bir tanesi de iğdişçiliktir. Koyun ve keçilerini iğdiş etmeğe başlayan Türkler bu ameliyatı ilk defa dişle yapmış olduklarına dair halk arasında rivayetler de vardır. Ben bu tetkik yazımla bu işin halâ yaşamakta olduğunu göstermek istiyorum.

Dişle iğdiş bahsini görmeden önce yurdumuzda gördüğüm diğer iğdiş usullerinden de bahsetmek istiyorum. Bugün koyun ve keçi sürüleriyle yaşayan, bazan meskûn ve çokça göçebe olan Türkmen veya Yürükler küçük baş hayvanların da beş türlü iğdiş ameliyesini bilirler.

- 1) — Makine iğdişi
- 2) — Çekme iğdişi
- 3) — Burma iğdişi
- 4) — Dövme iğdişi
- 5) — Dişle iğdişi

Bugün hayvancılar arasında davarı dişle iğdiş etme işi kalmamış gibidir.

Solda: Ankara civarında bir tiftik sürüsü, Sağda: Macaristanda Hortabay yaylasında, Macarlar koyunlarını tıpkı bizim Yürükler ve Türkmenler gibi kırkarlar.

Vaktiyle bu usulün Macaristanda da tatbik edilmekte olduğuna dair bazı Etnografyacılar bize malûmat vermektedirler. Orta Asya'da ve Türkistanda bu işin, yani dişle iğdiş etme ameliyatının yakın zamanlara kadar devam ettiği fakat bugünlerde artık böyle bir adet kalmadığı malûmdur.

Halbuki 2 Ağustos 1940 tarihinde Etnolog Âhat Ural ve oğlum Doğan Yalğın'ın huzurunda Bulgar dağında Türkmenlerden, Bakış aşireti ihtiyarlarından 65 yaşlarında Küçük Hasan adında bir adamın halâ bu çok eski iğdişçiliği tatbik etmekte olduğu görülmüştür.

Küçük Hasan dişle yapmakta olduğu iğdiş ameliyatının çok eski olduğuna bilerek: «Oğullar; bu iğdiş atalarımızın en ünlü iğdişidir. Eskiden aşiret sade dişle iğdiş ederdi. Bugün makineler çıktı ama ben buna alışmışım başka çeşit iğdiş bilmem» dedi.

Küçük Hasan dişle iğdişin sevap olduğunu kaydetmiş ve bu sanatın bize en eski tekniğini öğretmiştir. Ameliyatı: Yumurtalara giden damarları ön dişler arasında sıkıştırarak damarların yerinde ve içinde faaliyetine son vermek

ten ibarettir.

Bu bahislerden sonra halkımızın koyun ve keçilere yaşları itibarıyla verdikleri adları da zaptetmemiz her halde faydasız olmasa gerektir.

KOYUN ADLARI

- 1) — Emlik = yeni doğmuş süt emen yavrular.
- 2) — Kuzu = otlama çağına girmiş, kuzu (25 günden 6 aya kadardır.)
- 3) — Toklu = 6 aylıktan bir yaşına kadar erkek ve dişi koyunlar.
- 4) — Şişek = Bir yaşından iki yaşına kadar dişi koyunlar.
- 5) — Koç = bir yaşından iki yaşına kadar erkek koyunlar
- 6) — Eke = iki yaşından yuları erkek veya dişi koyunlar.
- 7) — Kasaplık = Bunlar,

Solda: Uludağ'da, Sağda: Toroslarda kırkım

Erzurum Oyunları

— I —

Yazan: Kemâl ÇİLİNGİROĞLU

Bir seri halinde yazmağa karar verdiğimiz milli oyunlarımızın ilkinin Erzuruma ayırmış olmamız sebepsiz değildir. Yakında Venedikte yapılacak olan milletlerarası bir festivalde Erzurumlu Dadaşlar, seçkin oyunları ile, Türkiyeyi temsil edeceklerdir. Şahsan, daha şimdiden, eminiz ki oradan kalbleri fethetmiş olarak döneceklerdir. İşte bu sebeple ilk yazımızı onlara ayırdık.

Erzurum oyunları, hiç bir hususiyetini kaybetmeden, bugüne kadar gelmiştir. Bunun başlıca âmili Dadaş'tır. Dadaş: «Hiç kimseden korkmıyan, ölümlü düşünmeksizin her tehlikeye per-

kasır, hadım, ihtiyar koyunların erkek veya dişileridir.

KEÇİ ADLARI

- 1) — Körpe = süt emen yavrular
- 2) — Oğlak = keçi yavrularının otlamağa başladığı çağ.
- 3) — Çepiş = Bir yaşından iki yaşına kadar erkek ve dişi keçiler.
- 4) — Gezyaz, gezyazlı = kuzulamayan «doğurmıyan» dişi keçiler (kısır.)
- 5) — Erkeç = iki yaşında erkek keçi, «bunlar iğdiş edilebilirler»
- 6) — Teke = tohumluk erkek keçiler.
- 7) — Yozluk = kasaplık keçilerdir.

Hergele, deve, sığır, manda ve kümes hayvanlarının dahi yaşlarına göre böylece hususi adları vardır.

A. Rıza YALGIN

vasız atılan Erzurum delikanlısıdır. Dadaş merttir, cömerttir, mutaassıp değildir, dadaşlık geleneklerine çok bağlıdır, arkadaş canlıdır. fedakâr, vefakârdır, hürmetkârdır... Dadaşın külhanbeyi ile hiçbir alâkası yoktur. Bunlar birbirinin tamamiye zıddıdır. Külhanbeyine Erzurumlular «it takımı» yani «köpek güruhu» derler.

Erzurumlular temiz, civanmert ve geleneklerine çok bağlı insanlardır. Dün olduğu gibi bugün de her eğlencede «Bar» başköşeyi alır.

Dadaş kıyafeti: şu kısımlardan ibarettir:

Çepken: Çeket yerine giyilir. Bugün kullanılmamaktadır. Yelek: Çepken altına giyilir; kolsuz kaytan işlemeli (kapitone) bir nevi yelectedir.

Zıgva: Bacakları sıkıca saran, yuvarlak kısmı bol ve kırmalı, arka kısmı koç boynuzu gibi sarkık bir nevi şalvardır. Paçaları, yan çizgileri keza kaytan işlemeli olur.

Kuşak: Zıgvanın üzerinden bele sargılır, bildiğimiz şal veya Trablus denen kuşaktır.

Yemeni: Ayağa giyilen, yalınköt hafif, yumuşak (bugünkü sade mokasrenler gibi) bir nevi ayakkabıdır.

Serhatlık: Meşinden yapılır ve kuşak arasından bele bağlanır bir nevi kemerdur. Gözleri vardır; dadaş bunlara gümüş tabakasını, kehribar ağızlığını ve uzun gümüş bir köstekle boynuna asılı gümüş saatını ve oyun esnasında elinde salladı «mabrama» denilen

mendilini koyar. Çalgı: Münhasıran davul - zurnadır.

Oyunları: İki guruba ayırmak lâzımdır: 1 — Barlar, 2 — Tek oyunlar.

Barlar: Erzurum barları 9 kadardır. Fakat, bu azlığa mukabil, en mazbut ve ölçülü, en ağır başlı, ve kıvrak olan oyunlarımızdır. En az üç ve en çok yedi kişi tarafından oynanır. Üçten az olursa oyunu, yediden fazla olursa oyun beraberliğini ve gösterişini bozar. Oyuncular bir yarımay şeklinde dizilirler; davul - zurna da ortada yer alır. Oyun başındakine «Barbaşı» denir; diğerleri, sonuncuya kadar, ikinci ve üçüncü diye ad alır; sonuncuya ise «Peççik» denir. Bunlar şunlardır:

- 1 — Sarhoş barı (Baş bar)
- 2 — Sekme
- 3 — Aşırma
- 4 — Heşbilezik
- 5 — Heynare (Hoynari)
- 6 — Daldalar
- 7 — Koççarı (Koççeri)
- 8 — Tamzara (Tanzara)
- 9 — Tavuk barı (Hikâri)

Oyuna sarhoş barı ile başlamak, hemen hemen, âdet olmuştur. Bu bar oynanırken oyun seyredenlerden birisi (Çok kere Dadaşların en yakın arkadaşı) bir sigara yakıp ağızlığına takar; kendisi bir yudum çektikten sonra arkadaşına doğru ilerler, sağ elini barbaşının sol omuzuna kor, hafif hafif bar temposuna uyarak, sol elindeki ağızlığı oyuncunun ağızına uzatır, oyuncu bir nefes çektikten sonra ikinciye geçer ve sonuncuya kadar devam eder. Bu hareketin neyi ifade ettiğini tesbite çok uğraştım ve maatteessüf sıhhatli bir bilgi edinemedim.

Tek oyunlar: Bunlar iki kişi tarafından oynanan oyunlardır. İsimleri:

BİBLİYOGRAFYA

MİLLÎ TÜRK DESTANI

- OĞUZLAMA -

Fasikül: I ve II (*)

Genç ve değerli Şâir Basri GOCUL, senelerdenberi bir halı işlercesine milli mefahirimiz olan «Türk Millî Destanı = Oğuzlamayı meydana getirmeye uğraşmaktadır. O, mütevazı mesleğinin, Vatan ve Soy aşkını çağlatan ışığı altında bir gün dahi yılmadı. Türk- lüğün Kalevelâsını dokumaktadır.

Oğuzlama'nın 1. fasikülü 1948 de, 2. fasikülü 1949 da yayımlanmıştır. Her iki fasikülün de sayfalarına iğilenler, orada su gibi akan arı bir Türkçe, arslanlar gibi kükreyen bir ruh bulacaklardır.

Dede Korkut'u ve eski Türk destanlarını okuyamıyan gençlik için bu Fasikül'ler birer hazine değerindedir. Bu emek mahsulü eser, küçümsenemeyecek kadar sağlam bir iman ve köklü bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Zaman zaman, neşredilmemiş örneklerini dergimizde okuyucularımıza sunacağımız bu destanı meydana getirmek için gecelerini gündüzüne, aynı yılmaya katan idealist arkadaşımız Basri GOCUL'u hararetle tebrik ederiz. Yolu aydın, imanı kavi, kalemi zağlı olsun.

T. F. A.

(*) Her fasikülün fiyatı 1 liradır. Yalnız şu adresten edinilir:

(Basri GOCUL, Öğretmen — MUDURNU)

- 1 — Hançer Barı
- 2 — Köroğlu (Koroğlu)
- 3 — Turna barı

Hançer barı ile Köroğlu'nda oyuncuların ellerinde bıçak bulunur. Haması mahiyet taşıyan, fevkalâde hoş, gösterişli oyunlardır.

K. ÇİLİNGİROĞLU

Bektaşî Şâirleri

Yazan: M. Halit BAYRI

Bektaşî Şâirlerinden bir çoğunun mahsullerini derleyerek büyük bir eser vücuda getirmiş, bu suretle Hacı Bektaş müessesesine kalemlerle hizmet edenleri ve bunların bazı manzumelerini tanıtmış olan merhum Sadettin Nüzhet Ergun, araştırmaları sırasında herhalde rastlayamamış olacak ki, bir kısım Bektaşî şâirlerini kitabının dışında bırakmıştır. Mesâisini saygı ile anmak zorunda olduğumuz rahmetli arkadaşımızı tenkid için vesile telâkki edilmesine imkân olmamakla beraber, bu noksan tasavvufî şiirimizle ve halk edebiyatımızla meşgul olanlarca tamamlanmağa değer mahiyettedir. Bu cihetle Sadettin Nüzhet Ergun'un eserinde yer bulamıyan ve şiirleri tarafımızdan tesbit edilen Bektaşî şâirleri üzerine burada dikkatçekmek, böylece tasavvufî halk edebiyatımızın tarihine yeni birkaç isim eklemek istiyoruz:

— I —

VEHBI

On dokuzuncu asırda yaşadığını tahmin ettiğimiz Vehbi'nin hayatına dair hiç bilgimiz yoktur. Yalnız bir şiirinden asıl adının «İbrahim» olduğunu öğrendiğimiz bu şâirin, hususî kütüphanemizdeki yazma bir dergide beş manzumesi kayıtlıdır. Bu manzumelerin birinde, her Bektaşî gibi namazla, oruçla, hac ve zekât ile iş bitmiyeceğini, kâmil bir mürşide bağlanarak hem bugünü, hem de yarını ihmal etmemek gerektiğini, Bektaşî tarikatine girmekle insanın yeniden doğmuş ve ikinci defa İslâma gelmiş olacağını söyleyen Vehbi'nin:

Vehbi'ye gel talib olma havayı
Dilersen bulasın sen de Hudayı
Hak ile hak eder şâhü gedayı

Demesine bakılacak olursa, irşâda kabiliyetli gördüklerini yanına çağırarak ve onları da dervişleri arasına almak maksadına dört elle sarılmış bir Bektaşî Şeyhi olduğuna hükmetmek lâzımgelir.

Vehbi'nin manzumelerinde hâkim olan unsur, bir san'at adamının ruh humması değil, münhasıran basit bir

mürşidin duygularıdır. Bize göre, onlardan akseden ışıktaki kalbi derinleştiren, genişleten, serinleten, neşelendiren bir kuvvetten ziyade, korkutan, durgunlaştıran, sindiren bir hava vardır. Kim ne derse desin, Vehbi'nin şiirindeki ses, bir rüyanın güzelliğine ulaştıran musikiden uzak, kırık, hasta, sislendirici bir iniltiye, bir hıçkırığa daha yakındır. Bektaşî edebiyatının eski mahsullerinde sık sık rastlanan o pervasız atılış, o hayran edici cesaret, Vehbi'nin eserlerinde izi bile bulunmayan unutulmuş hayallerdir. Bu sebeple Bektaşî şâirleri arasında Vehbi'ye ayrılmak üzere, biraz kenarda kalan mütevazî bir köşeden ibarettir. Şâirin bizde bulunan şiirlerini naklediyoruz:

I

Ben ol zati hakkı bildim bendedir
Himmeti pirimden alaldanberi
Şâhımın inayet gözü candadır
Güruhu Naciyi bulal danberi
Zulmette Hızr ile hayatı içtim
Kırk makama erdim dört kapı açtım
Münkir münafıkı mü'mini seçtim
Tevellâ teberrâ bileldenberi.

Zatı hak bulunmaz deme kandedir
Gözlülere ıyan köre perdedir
Sümme Veçhullahı gördüm bendedir
Men aref sırrına ereldenberi.
Rehberim Muhammed mürşidim Ali
Şâh Hasan Hüseyne demişim beli
Güderiz mezhebi Caferî yolu
On iki imama uyaldanberi
Gel ey zahid inkâr itme bu cem'e
Cihani hoş gör ki ıresin deme
Velekad kerremnâ Beni Âdeme
Hak Kur'an içinde diyeldenberi.
Muhabbet her kande Muhammed anda
Lillâhi Fillâhi seviş cihanda
Hak zâtile mevcud her kalbde canda
Mümin ferasetle göredenberi.
Hacı Bektaş Veli mü'min sıracı
Münkire tufandır kâfire acı
Bulmuşım dermanı gönlüm ilacı
Şâh Abdal Musayı seveldenberi
Seyyid Ali Sultan erenler hâsı
Hânedanlar şâhi ol nur danesi
Dürrü yâkut buldum olmaz bahası
Eşiğine yüzüm süredenberi
İsmim İbrahimdir mahlasım Vehbi
Derunumda olan değildir kisbi
Cezbe rahmanda bulmuşım lübbü
Saadet tâcını giyeldenberi.

II

Savmü salât ile iş bitmez zahid
Haccü zekât ile bulunmaz hamid
Melekler Âdeme oldular sâcid
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid.
Mürşidi kâmile gel eyle ikrar
Bugünü yarına eyleme ihmal
Muhammed Aliye eyleme inkâr
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid
İkinci İslâma gelin der Resül
Edeb erkân anda hem dahi usul
İki kerre doğan bulur ol vüsul
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid.
Hâli kıl kalbini hubbî sevadan
Hak tecelli kıla cümle esmadan
Ârif isen anla bu muammadan
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid.
Bu kelâmı dedi Habibürrahman
Âdemin vechinde nuru hak ıyan
Men lâ şeyhün feşeyhü şeytan
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid.

Meleküt ceberût keşfolur lâhût
Zerrece görünmez gözüne nâsüt
Her kim ki mücahid olur müşahid
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid.
Vehbiye gel talib olma hevayı
Dilersen bulasın sen de Hudayı
Hak ile hak ider şâhü gedayı
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid.

III

Gevheri yektâdır bizim sözüümüz
Âli Muhammeddir sırrı özümüz
Hasan Hüseyindir gözü nurumuz
Hak Muhammed Ali diyenlerdeniz
Dost Muhammed Ali sevenlerdeniz.
İmamlar hâsıdır Zeynülâbidin
Muhammed Bakırdır gönlüm içre din
Mezhebim Câferî Sadıkdır bilin
Hak Muhammed Ali diyenlerdeniz
Dost Muhammed Ali sevenlerdeniz.
Musî Kâzımın hakikat şânı
Ali Musâ Rıza mürüvvet kânı
Taki ba Nakidir merhamet kânı
Hak Muhammed Ali diyenlerdeniz
Dost Muhammed Ali sevenlerdeniz.
Hasanülaskerî güruhu Naci
Dertli mü'min anda bulur ilacı
Muhammed Mehdidir canlar sertaci
Hak Muhammed Ali diyenlerdeniz
Dost Muhammed Ali sevenlerdeniz.
On dört masumların yüzü hürmeti
On iki İmanın izzü sıf'ati
Vehbi âciz sizden ister himmeti
Hak Muhammed Ali diyenlerdeniz
Dost Muhammed Ali sevenlerdeniz.

IV

Dilimde gönlümde Muhammed Ali
İkrar verdim ezel demişim beli
Eser canda aşku muhabbet yeli
Mürüvvet Hasan Hüseyin Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli
Muhammed Alidir Ali Muhammed
Âşıkı sadıklar bulur keramet
Sen de hizmet eyle alagör himmet
Mürüvvet Hasan Hüseyin Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.
Bir kılı kırk yardı Murtaza Ali
Kılıncın keskince şâhmin yolu
Akar daim dinmez çeşminin seli
Mürüvvet Hasan Hüseyin Muhammed Ali

Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.
Yâdigârî hânedan Zeynülabidin
Lânet İbni Süfyan Mervânî Yezidin
Muhammed Bakırdan dersim okudum
Mürüvvet Hasan Hüseyin Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

Nebiler veliler cümle Câferi
Rehber Muhammeddir mürşid Hayderi
Musii Kâzımdır gerçek enveri
Mürüvvet Hasan Hüseyin Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

İmam Ali Rıza virdü zebânım
Muhammed Takidir canda mihmanım
İmam Ali Naki derde dermanım
Mürüvvet Hasan Hüseyin Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

Hasenülaskerin askeri oldum
Muhammed Mehdiye sığındım durdum
Horasan pırlarına yüzümü sürdüm
Mürüvvet Hasan Hüseyin Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

Hû diyelim gerçeklerin demine
Doğrulalım hak erenler yoluna
Gâfil olma Vehbi yalvar şâhına
Mürüvvet Hasan Hüseyin Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

V

Ey gönül gel habi gafletten uyan
Muhammed Alinin oğlu geliyor.
Talib ol sıdkile ol hakka dayan
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Horasandan gelür bil doksan bin er
Sancakları kara belleri kemer
Zülfikar serinde sırında Hayder
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Sabiler beşikte çağırır Mehdi
Güruhu Nacinin artmakta derdi
Münkir münafıkda fiiller azdı
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Mağrıptan Maşrıka duyuldu şesi
Âşık olanların artar hevesi
Eser bu cihanda Şâhin nefesi
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Üç yüz bin melâik inıdada gelür
Kâfir Beni Esfer kasrı yıkılır

Kızıl elmaya hem ordu kurulur
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Yetiş imdadıma ey sahib zaman
Münkir münafıktan aman elâman
Bu demimde eyle derdime derman
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Mağrıptan Maşrıka atılır topı
Nuru iman rahmet açılır kapı
Tecelli teselli âşıka tapı
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Meded Hayder dedim sığındım sana
Ârifi Billâhin gevheri Tana
İki bin beş yüz altmış beşteki kana
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Yetmiş üç fırkadır başda derilür
Yetmiş iki gider birisi kalur
On iki imamın demî sürülür
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Câr etrafta kalür güruhu Naci
Açılır sofrası yanar sıracı
Dertli mü'min ol dem bulur ilâci
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Cehalet mahvolur ırfan tanılır
Âdemde hakikat ilmi okunur
Şaraben tahurdan ol dem kanılır
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Dini Muhammeddir piri Hayderi
Mezhebler nesholur kalur Câferi
Zeminü Âsuman arşın enveri
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Arşda hutbe okur Mehdi gelince
Mü'minü müslim gezer koğar ardınca
Niyazı müstecab: dua kılınca
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Zâhir bâtın olur bâtın da zâhir
Fırkai Nâciden çok olur şâir
Ehli iman oldum tayyibü tâhir
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Hak nasib eylese yüzünü görsem
Ayağı tozuna yüzümü sürsem
Gam değildir Vehbi ol dem göçersem
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Mehmed Halid BAYRI

Kaygusuz Apdal Hakkında Etütler

- II -

Yazan: Vahit Lütfi SALCI

Esselâm ey heştî Cenneti na'im
Esselâm ey bağı erzânî nihâl
Ey sıfatın kulhüvallahü ahad
Her dem içinde kadırsın her saat
Cümle sırrın sen bilirsün ey kadır
Bî serikü bî mesalsün ey nazır
Cümle sensin aşıkâr dahi nihan,
Yerde, gökde cümle sensin cisme can,
Senden özke kimsenin hiç canı yok,
Bir kemalsün kudretin noksanı yok,
İnce bir zerrede bin türfü acap
Sen bilirsün, sen bilirsün ey Calap,
Padişahsın bî sipahü bî vezir,
Kalmasa hiç yine sensin destagir,
Söz öğüştür kendi halim söylerim,
Derdimi vasfı hikayet eylerim,
Kim bu tenin yok iken ben cânidim.

Katre değil ezeli umman idim.
Ol âlemde bir âdem olmaz idi,
Ay ve güneş doğunup dolmaz idi.
Hem o demde yog idi insü melek,
Gerdişi gerdundı değildi nüh felek,
Dahi yerler kâni ma'dende idi,
Katre vâri külli ummada idi,
Arşü ferşü gâvü mahi yog idi,
Cümle varlık heman ol Allah idi,
Hem o demde bir dahi anda idik,
O âlemde cümle cevlanda idik,
Diledikim san'ı perverdigâr,
Kendi kudretin fideydi aşıkâr,
Mevce geldi çün o derya kıldı çüş,
Mevce ile beni kenara saldı uş,
Derya idi katre oldu menzîlim,
Bu idi bu hâl içinde müşkilim,
Meve içinden daşra düştü bir güher,
Öyle gevher ki visali mu'teber,
Cünki gevher daşra düştü deryadan,
Vuslat-ü firkat erişti ortadan.

Ol gevhere bunca zaman tanrılık,
Eyleyuben kendisi oldu âşık,
Aşkın dahi bünyadı andandürür,
Aslı hikmet o bir gevherdendürür,
Gevher aslı yine ol kândandır
Aşk varakı hem ol divandandır,
Ol gevherden oldu bu cümle âlem.

Esselâm ey deri deryayı Celâl
Esselâm ey afitabı bî zeval

«Şamdan ve Yemen ikliminden ve Mısır diyarından mahfellerle mirhaclar tablhanelerle gelüp arife günü Kâbeî Şerife dahi Mahfeli Şerife çıkıp Arafata varup Baba Kaygusuz yoldaşlarıyla Cebeli Arafata çıkıp vakte durdular. Ol gün akşama değin süvari ve pl. yade cümle kibleye müteveccih olup (Lebeyk Allahümme Lebbeyk) deyüp telebbübe ederlerdi. Hak Hazretine dua, münacat edüp arzi hacet eylerlerdi. Çünkü akşam erişti. Şems Mağriba gurup ettikde Kâbe Kadısı ve Şerif dua ve sena kılup el yüze sürdüler. Dahi mukreme salup destur verdiler. Yemen Miri Haccı, Şam ve Mısır Miri Hacları tablhaneler çalup ol mahalden yürüdüler.

Kâbe tarafına birbirlerine bakmayıp süratle (Mezelfe) nam menzile gelüp ol gece anda sakın olup akşam ve yatsı namazların eda kıldılar. Kum içinden her biri hacet taşı devşirdiler. Alessabah kalkup (Mena) pazarına geldiler. Yolda İsmailin İblise taş attığı yere uğradılar. Üç mil yapılmış idi. Şeytanı Aleyhillâine gelip anda İsmail Peygambere ağva vermiş idi. Kanun ve kaide üzerine her milin dibine yedişer taş atup (Mena) dedikleri menzilde kurban eylediler. Andan kalkup Mekkei Mükerreremeye geldiler, tavaf eylediler.

İbrahim makamında tavaf namazın kılup Safa ile (Merve Seb'in) edüp âbı zemzemden su içip her hacet kabul olan yerlerde münacat ve dua, sena kılup cemi hac erkânın yerine getirdikten sonra yoldaşlarıyla kalkup Mekkei Mükerrermeden Medinei Münevvereye geldiler. Ravzai Mutahharai Resülüllah Hazretlerini ziyaret kıldılar. Birkaç gün sakın oldular. Baba Kaygusuz bu (Gevhernâme) yi anda söyledi.»

Ne ki vardır yer ve gök, levhü kalem,
 Yedi yıldız hem o gevherdendir.
 Gevher aslı hemen o yerdendir.
 Andan oldu enbiya ve evliya.
 Birlik olur karışacak su suya,
 Toprak aslı yine toprakdandır.
 Cümle varlık heman ol hakdandır,
 Ol güherin bir adı Mahmud idi,
 Baht içinde tali'i mes'ud idi.
 Ol güher âdem tonunu ihtiyar,
 Eyleyuben hem o dem kıldı karar,
 Ademi gevhere sadef eyledi,
 Yani bu mülke müşerref eyledi,
 Sadef içinde muradım dürdür,
 Dürrü sadef Hak katında birdür,
 Dürrü sadef yine ma'dende biter.
 Aslı birdir yine bir kânda biter.
 Su dilersen bardağa kılma nazar.
 Bardak içinde suya kıl itibar.
 Cümle bir çeşme suyudur ey veli,
 Tutalım bardak göçüptür evveli,
 Külli suyun aslı birdir ey aziz,
 Su temizdir bardağın eyle temiz,
 Ger degilsen sen bu hikmetten gâtil,
 Gafil olma bul içinde ey âkil
 Ehli tevhid olki ruhun şad ola.
 Şakird olan âkibet üstad ola.
 Ol güherden oldu Muhammet canı
 Anın için tuttu cümle sayvanı.
 Anın için ol cihanı gülsitan,
 Udü sandal, mürdü tuba, erguvan,
 Huri Cennet, vahşü tayrû aklü can,
 Cümle anın aşkına kıldı karar,
 İhtiyar oldur kamudan ihtiyar
 Bu idi kim vasfı halim söyledim,
 Anı ki gördüm hikâyet eyledim,
 Her ne kim üstaddan gördüm ise,
 Akl içinde her neye erdim ise,

Nazım kıldım bir dasitan eyledim,
 Bu idi şikeste beste söyledim.
 Benefşeyi nerkise kıldım visal,
 Tutüm önüne koymışam şekerle bal.
 Goncenin yüzünden açtım perdeyi,
 Güneş ile bile görmüşem ayı,
 Len terani güle berka' eyledim,
 Gülşeni bülbüle otag eyledim,
 Ben fakirem kuş dilinden anlamam,
 Tutiye seker gerek harre komam.
 Şehbaz yavrusu yine şehbaz olur,
 Hümanın hüma ve bazın baz olur.
 Ne eksen anı bitirir çekirdek,
 Tavuk yumurtasından çıkmaz ördek.
 Dervişem ben Mustafa kıldı nazar,
 Hem anın bahşayıdır bu haber,
 Yoksa ben kendu halimi anlarım,
 Sözümü heman yerinde bağlarım.
 Aşık isen (Kaygusuz Abdal) gibi
 Yek sana bir hırka heman şal gibi
 Yedi gün yedi gece ol natüvan
 Bekledi peygamberin kabrin heman,
 Bu nasibi anda sandular ana,
 Hem dediler adına (gevhernüma)
 Taze gülden desteler çin eyledim,
 Her nefesi buyi mişkin eyledim.
 Kıymetin bilür anın sarraf olan,
 Gillü gışdan kalbi daim saf olan.
 (Gevhername) bunda hatm oldu tamam,
 Ver resulün ruhuna yüz bin selâm.»

«Çünkü baba Kaygusuz Medineî Mü-
 nevvere ve ravzal mutahharada yedi
 gün, yedi gece sakin ve bu gevhernü-
 mayi deryayı vahdetten gavvas olup
 zuhura getirdi. Anda hazır olup işidenler
 nüshasını aldılar. (Arkası var)

V. L. SALCI

T Ü R K FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Senelik abonesi 300, altı aylık abonesi 150 kuruştur.
 Basılmayan yazılar talep vukuunda iade edilir.
 İdare yeri: Yeşildirek, Necip Ef. Sok. No: 24 — İstanbul
 Basıldığı yer: M. S I R A L A R Matbaası

T. C. ZİRAAT BANKASI

1949 ikramiye tutarını
300,000 liraya

Yükseltmiştir.

4 Çekilişin Her Birinde

25,000

10,000

5 000 liralık

İkramiyelerden başka 1000 lira ile 50 lira arasında 458 muhtelif ikramiye vardır. Şansınız yardım ederse istediğiniz yerde, istediğiniz EVİ, ARSAYI, TARLAYI, ESYAYI alabilirsiniz.

ÇEKİLİŞLER:

28 ŞUBAT — 30 MAYIS

31 AĞUSTOS — 30 ARALIK

İkramiyelerden faydalanmak için keşide yapılacak ayın üçüne kadar vadesiz tasarruf hesabında 100 lirası huluşmak ve bu miktarı çekiliş tarihine kadar devamlı şekilde muhafaza etmek kâfidir. Aynı muddet zarfında hesaplarında 100 liradan fazla bir bakiyeyi muhafaza edenler her 500 lira için ayrı bir kura numarası alırlar.

1950 yılının ikramiye plânında yayıldığı şehirlerin sayısına göre

ev ikramiyeleri

ve

işyerlerinin sayısına göre

işyeri ikramiyeleri

ne gibi sanslar getirir?

Herkesin birikmiş parasını tercihan

ikramiyeli aile cüzdanı

hesabına yatırır

(Broşur isteyiniz)

YAPI ve KREDİ BANKASI

İş ve İşçi Arayanlara

İş, yahud işçi arıyorsan, İŞ ve İŞÇİ BULMA KURUMU Şubelerine müracaat et. Bu şubeler isteğini parasız yerine getirir.

KURUMUN ŞUBELERİ :

Ankara Müdürlüğü Telefon: 13636
 Süruri mahallesinde işçi Sigortaları binasındaki merkez bürosuna Tel 21942
 Karaköy Palas kat (5) de Beyoğlu a-janlığına Tel: 41367
 Beşiktaş Akarellerde

Üsküdar Araba vapur iskelesi arkasında

Bakırköy hat boyunda

Eyüpte Kaymakamlık karşısında

İzmir Müdürlüğü Telefon: 4842
 Adana Müdürlüğü 1152
 Konya Müdürlüğü 191
 Eskişehir Müdürlüğü 453
 Bursa Müdürlüğü 1963
 Trabzon Müdürlüğü
 Samsun Müdürlüğü

UNIVERSAL

1949 Yılı'nın Eşsiz Traş Bıçağı
ÜNİVERSAL Traş Bıçağını
kullananlar, onu bir daha terk
edemezler
ÜNİVERSAL.. ÜNİVERSAL..
ÜNİVERSAL
Halis İsveç çeliğinden
PLÂTİNE

UNIVERSAL